

УДК 371.4371.4

СОЦІАЛЬНА ТРИВОГА ЯК ЧИННИК ДИТЯЧОЇ САМОТНОСТІ

Н. О. Осадча

У статті виокремлено соціально-педагогічні чинники, які призводять до виникнення почуття самотності. Автор акцентує увагу на тому, що соціальна тривога загострює проблему самотності. Окреслено можливості педагогічного впливу на підлітків з метою обмеження негативного та актуалізації позитивного потенціалу самотності.

Ключові слова: соціальна тривога, самотність, підлітковий вік, психолого-педагогічна підтримка.

Постановка проблеми. Нинішній стан в Україні продукує в людини тривогу, страх за майбутнє, стан невпевненості, відчуженості, самотності. Деякі українські вчені називають нашу епоху «сторіччям тривоги», вважаючи, що це почуття, викликане усвідомленням сьогодинішніх проблем, відмовою від базисних духовних цінностей і швидкістю соціальних змін, пронизує всі сторони нашого життя [1, с.42]. Усе це у поєднанні з соціальною детермінацією суспільних відносин вимагає високого рівня адаптивних здібностей, якими часто не володіють не тільки діти, але й дорослі, які, попри двадцятичотирирічний період трансформації українського суспільства, ще не адаптувалися до нових умовах життєдіяльності. З огляду на зазначене, актуалізується дослідження самотності та шляхів удосконалення соціального виховання підлітків, учнівської молоді в цілому, особливо тієї її частини, яка перебуває в стані самотності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. В контексті аналізу соціально-філософських проблем осмислюють і питання самотності С.К'еркегор, А.Шопенгауер, Ф.Ніцше, Ж.-П.Сартр, М.Бубер, М.Бердяєв, Х.Ортега-і-Гасет, П.Тіллх, В.Віндельбандт, Х.Хофмайстер, Е.Левінас, Р.Сеннет, Г.Лукач та ін. Авторами узагальнюючих робіт з проблем самотності є І.Кон, Ю.Швалб, О.Данчева, В.Лебедев, Н.Романова, Є.Рогова, А.Гагарін, Н.Хамітов та ін. Значний внесок у вивчення самотності у сфері спілкування, в т.ч. і педагогічного, зроблений Я. Корчаком, В.Сухомлинським, Є.Головахою, М.Коганом, Н.Паніною, Є.Мелібрудю, Л.Ситніченко та ін. Класичні зарубіжні

підходи до вивчення проблеми самотності представлені у збірці «Лабіринти самотності» за редакцією Н. Покровського. В останнє десятиріччя з'явилася низка робіт, присвячених педагогічно-психологічним проблемам дитячої самотності, до яких слід віднести дослідження А.Поленичко, Ю.Яким, В.Скіць, В.Горлової, С.Якович, М.Овчиннікової, С.Курикіної та ін. Педагогічні аспекти самотності у зв'язку з внутрішнім духовним станом учнівської та студентської молоді знайшли своє відображення у працях В.Євтуха, Г.Шевченко, М.Стельмаховича та ін. Незважаючи на те, що існує значна кількість літератури, присвяченої феномену самотності, системних педагогічних досліджень цієї вкрай важливої проблеми не має. Наголосимо, що більшість авторів досліджують проблему самотності та соціальної тривоги як окремі, не пов'язані одне з одним питання або розглядають їх тільки в психологічному чи соціологічному аспекті.

Мета даного дослідження – розкрити вплив соціальної тривоги на відчуття самотності підлітків та визначити ключові напрямки їх педагогічної корекції з метою обмеження негативного та актуалізації позитивного потенціалу самотності.

Основні матеріали дослідження. У найзагальнішому розумінні самотність розглядають здебільшого у двох вимірах: у соціальному (зовнішньому) та екзистенційному (внутрішньому). Соціальна може бути пов'язана з недосконалістю суспільства (наси́льство, бідність), байдужістю людей, втратою близьких чи ізоляцією (наприклад, еміграція чи перебування в місцях позбавлення волі). Американські дослідники слушно констатують: «Ми живемо в суспільстві, де існує багато факторів, що сприяють самотності. Наше суспільство змінюється, воно швидке та мобільне... Хоча ми можемо контактувати з тисячами людей, все-таки у нас недостатньо часу, щоб будувати стосунки, тому люди відчують самотність... Дослідження показують, що надмірне захоплення переглядом телепрограм приводить до зниження довіри до людей і сприяє прогресуванню самотності. Наше суспільство... виробило новий набір цінностей, таких як надмірний індивідуалізм і незалежність, що також сприяє самотності» [2, с. 50].

Якщо ж розглядати самотність як фундаментальний феномен існування, то його причину потрібно шукати в глибинах внутрішнього світу індивіда, у феноменологічних невідповідностях його уявлень про цінність власного «Я». Людина, для якої закритий власний внутрішній світ, не зможе жити повно у світі зовнішньому [3, с. 42]. Тому слушною є позиція екзистенціалістів, які беруть за точку відліку той факт, що

люди первинно самотні. Будь-хто інший не може розділити з нами наші почуття і думки, бо роз'єднаність є сутнісним станом наших переживань. В складних життєвих ситуаціях в людей, а тим більше в підлітків появляється почуття, яке Моустакас назвав «тривогою самотності», яке він відносить до захисних механізмів, що віддаляють людину від вирішення важливих життєвих питань та посилюють прагнення особи до активної діяльності разом з іншими людьми. Справжню самотність він виводить із конкретної реальності самотнього існування та із зіткненнями особистості з життєвими ситуаціями (народження, смерть, раптові життєві зміни тощо), які переживають наодинці. На думку Моустакаса, справжня самотність може бути й творчою силою: «Кожне справжнє переживання самотності припускає суперечність чи сутичку зі самим собою... Ця зустріч зі самим собою... – сама по собі радісне переживання. І зустріч, і конфронтація (зі самим собою) є способом підтримати життя і поживити порівняно застійний світ; це спосіб вирватися зі стандартних циклів поведінки» [4, с. 20-21]. Отож, екзистенціалістська позиція закликає людей подолати свій страх самотності й навчитися позитивно її використовувати. З цього погляду самотність є універсальною характеристикою людського буття.

Дослідження українських науковців показали, що в кожній людині є певна ієрархічна структура різних за природою та інтенсивністю страхів, які визначаються особливостями особистості, індивідуальним досвідом, прийнятими в соціумі установками, а також загальними для всіх людей гендерними і віковими закономірностями. Доведено високу схильність до соціального тривожного розладу у молодих людей (у віці 15–24 років розповсюдженість склала 14,9%; 25–34 років – 13,8%) у порівнянні з більш старшими віковими групами (вік 35–44 роки – 12,1%; 45–54 роки – 12,2%). До того ж, у молодих респондентів соціальні страхи різноманітніші. Після 30–35 років соціальна тривога може знижуватися за рахунок засвоєного до цього часу досвіду активної взаємодії в різних соціальних ситуаціях, нормального процесу соціалізації. У 30–35 років людина вже має певний соціальний статус і стійкі стратегії подолання тривоги. Проте може бути і «негативний сценарій» розвитку подій – наявність високої соціальної тривоги, соціофобії після 35 років може трансформуватися у важчі форми прояву (депресія, тривожно-депресивні розлади, залежні стани тощо) [5, с. 166-173]. 96,9% респондентів із 2011 опитаних у 2005 р., коли в Україні не було війни і тих складних процесів, які вона породила, вважають, що однією з основних життєвих цінностей є стосунки з сім'єю, 95,1% – мир і спокій в країні [6, с. 24].

Соціальні страхи пов'язані з унікальною здатністю людини до прогнозування і мобілізації своїх можливостей, але не завжди у підлітків, у яких процес формування особистості лише починається. Тому все несподіване і незвичайне, кризове примушує їх побоюватися: невідомо, які наслідки воно несе, а тим більше для тих, хто не має підтримки в сім'ї та в найближчому колі свого спілкування. І якщо ситуація, результат якої неясний, виникає і турбує достатньо часто, то формуються страхи [7].

Дослідження показали, що люди з соціальною фобією більш самотні, у них виникають проблеми в отриманні освіти, вони мають менше шансів знайти друзів і навіть вступити в шлюб. У таких людей виявляється безперспективність в плані кар'єрного зростання. Крім цього, вони страждають від ізоляції, а тому низько оцінюють якість свого життя [5, с. 166-173].

Переживання самотності є невід'ємною складовою життя кожної людини, проте в останній час, внаслідок дії цілої низки негативних соціальних чинників, проблема самотності стала поширеною та більш болючою для всіх верств населення і для дітей зокрема.

У демографічній літературі наведено статистичні дані про абсолютне число і питому вагу самотніх людей. Так, у ряді розвинутих країн світу (Голландія, Бельгія та ін.) самотні люди складають близько 30% населення [8, с. 165]. В Україні, відповідно до перепису 1989 року, 10.126 тисяч склали самотні люди, з них 6.805 тисяч – жінки. У цьому полягає специфіка української самотності, яка пояснюється в першу чергу високим рівнем смертності чоловічого населення і смертності від неприродних причин (підраховано, що кожна третя мати має можливість пережити своїх дітей). Крім того, загальна соціальна і сімейна дезорганізація, відсутність розроблених технологій допомоги самотнім людям перетворює самотність у «злочинову соціальну хворобу» [9, с. 79]. Безумовно, що це накладає свій відбиток на підлітків і старшокласників.

Відомо, що почуття самотності може гостро виявлятися в певні вікові періоди соціального становлення людини, наприклад, в підлітковому віці, коли формується ставлення до себе і свого оточення, а тим більше в середовищі, наповненому негативними емоціями. Діти, що включаються у підліткову субкультуру, опиняються в новому для себе соціальному «ринковому» світі, який прагне до самоізоляції, як правило, вони відокремлені від світу дорослих, а тому намагаються створити власні норми і принципи поведінки, які не завжди

відповідають загально визнаним життєвим цінностям. До них дорослий світ і наблизився, і водночас віддалився, оскільки дорослі не лише менше стали ними займатися, але й не висувують їм чітких позицій і вимог. Наслідком цього є втрата підлітками почуття відповідальності, інфантилізм, егоїзм, духовна спустошеність, самотність і навіть вороже ставлення до світу дорослих людей.

В наш час протиріччя перехідного віку значно посилюються, позаяк потреба підлітків у визначенні свого місця в системі суспільних відносин, прагнення до самоствердження, самоорганізації, самовдосконалення часто не знаходять розуміння, поваги з боку дорослого співтовариства. Різко падає значення актуальних для підліткового періоду форм і сфер життя, передусім, шкільної освіти. Часто для певних категорій підлітків освіта перестає бути сенсом діяльності і перетворюється на необхідний і неминучий фон власного життя. За таких обставин все більш вагоме місце в житті сучасних підлітків займає вільний час. При цьому духовний стан підростаючого покоління, внутрішній світ, емоційна сфера і переживання залишаються без належної уваги суспільства, передусім педагогів. Серед 11 позицій, що стосувалися виховання в сім'ї, релігійність посіла 10 позицію – її як найбільш важливу якість відзначили 16,6% з 2011 опитаних [6, с. 21].

Самотність і соціальна тривога підлітків багато в чому залежать від рівня тривожності дорослих. Діти на війні. В кращому варіанті вони живуть в агресивному інформаційному середовищі – серед повідомлень про жертви, вибухи, смерть та насилля. В гіршому – агресивне середовище приходить до них і забирає у них життя, здоров'я, батьків, житло і майбутнє. Лише за даними ВООЗ, 68 дітей загинуло, 176 отримали поранення. А ще – тони мін, якими усіяна територія Донбасу. Це уже відкладені жертви. Війна позбавила повноцінного дитинства і дітей, які втратили батьків, що захищали Україну в боях. Уповноважений з прав людини В. Лутковська заявила, що чисельність дітей, які стали сиротами, в 2014 році зросла на 2 тис., а за даними Мінсоцполітики станом на 31 березня 2015 року, війна зробила такими напівсиротами 1086 дітей. 151 тис. 720 дітей за даними ДСНС стали вимушеними переселенцями. Це не рахуючи тих, хто тікав від війни до інших країн. «Русский мир» щодня відбирає житло у 330 дітей. За опитуваннями КМІС, 41% сімей з дітьми мають бажання, але не мають можливості виїхати з окупації. Діти живуть в окупації не тому, що їх батькам подобається «русский мир». У них немає вибору. Яким буде їх завтра, якщо у них відібрати дитинство сьогодні? [10].

Окрема група – діти трудових мігрантів. За даними експертів Світового Банку, Україна належить до п'ятірки країн, що є сьогодні основними донорами мігрантів у світі. Офіційні статистичні показники коливаються від 2 до 5 млн. українських трудових мігрантів, неофіційні вказують на кількість 7-8 млн. мігрантів [11]. Тривала розлука з батьками впливає на виховання, психологічний стан і розвиток дітей, формування світогляду, життєвих цінностей, розуміння соціальних ролей у сім'ї, мотиваційну сферу, успішність у навчанні та розвиток індивідуальних творчих якостей. Часто депресії, тривога, самотність, відчуття провини, або ж навпаки, агресія та злість на батьків, є нагальними життєвими проблемами дітей трудових мігрантів.

Ще надзвичайно актуальна проблема: за статистикою, 40% самогубств здійснюють діти й молодь віком 15–25 років. Майже 85% підлітків хоча б раз у житті думали про самогубство [12]. Серед причин дитячих суїцидів самотність, соціальна дезадаптація, моральні та фізичні страждання, відсутність перспектив, соціальна тривога, домашнє насильство, неадекватна вимогливість батьків і вчителів, маргінальний статус дитини в колективі, насильство серед одноліток.

Як тут не згадати Януша Корчака, який у переддень Другої світової війни сформулював 10 принципів виховання дітей, які нині варто нагадати батькам і вчителям української школи: 1) Не чекай, що твоя дитина буде такою, як ти, або таким, як ти хочеш. Допоможи їй стати не тобою, а собою. 2) Не вимагай від дитини плати за все, що ти для неї зробив. Ти дав їй життя, як вона може віддячити тобі? Вона дасть життя іншому, той – третьому, і це неминучий закон вдячності. 3) Не зганяй на дитині свої образи, щоб у старості не їсти гіркий хліб. Бо що посієш, то і пожнеш. 4) Не стався до її проблем зверхньо. Життя дано кожному під силу, і будь упевнений – йому воно важке не менше, ніж тобі, а може бути, і більше, оскільки у дитини немає досвіду. 5) Не принижуй! 6) Не забувай, що найважливіші зустрічі людини – її зустрічі з дітьми. Звертай більше уваги на них – ми ніколи не можемо знати, кого ми зустрічаємо в дитині. 7) Не муч себе, якщо не можеш зробити щось для своєї дитини, просто пам'ятай: для дитини зроблено недостатньо, якщо не зроблене усе можливе. 8) Дитина – це не тиран, який заволодіває усім твоїм життям, не лише плід від плоті і крові. Це та дорогоцінна чаша, яку життя дало тобі на зберігання і розвиток в ній творчого вогню. Це розкріпачена любов матері і батька, у яких буде рости не «наша», «своя» дитина, але душа, дана на зберігання. 9) Умій любити чужу дитину. Ніколи не роби чужій того, чого не хотів би, щоб

робили твоєї. 10) Люби свою дитину всякою – безталанною, невезучою, дорослою. Спілкуючись із нею, радій, тому що дитина – це свято, яке допоки з тобою [13]. І ще один, який ми поставимо одинадцятим: осягни внутрішній світ дитини, згадай себе в її віці і зроби для неї те, про що ти свого часу мріяв. Якщо не можеш, то поясни чому, при цьому докладно максимум зусиль, щоб тебе зрозуміли.

Інакше постають питання «педагогічно важких підлітків», проблеми соціальної тривоги, самотності та суїцидології, які охоплюють усі сторони нашого складного, суперечливого життя. Тому профілактика негативних явищ в підлітковому середовищі може бути успішною тільки за умови, що сім'я, суспільство і школа як його складова частина приділятимуть належну увагу психологічним аспектам психічного здоров'я і благополуччя учнів.

Нагадаємо, що в основі самогубств лежать соціально-психологічна дезадаптація особистості в умовах міжособистісного конфлікту і, значно рідше, претензії до суспільства. В цілому каталізатором суїцидів і суїцидних спроб у кризових спільнотах виступає економічна нестабільність, що є причиною бідності, безробіття, посилення злочинності, нервово-психічних розладів, послаблення традиційних сімейних зв'язків, соціальної апатії, відчуженості та ін. Не випадково, частота самогубств розглядається як індикатор стану психічного здоров'я і соціального благополуччя населення [14, с. 107].

Оскільки самотність – це суб'єктивне переживання, то не існує єдиного способу його подолання, який задовольнятиме потреби кожної людини у будь-яких випадках. На практиці у виховній роботі з підлітками, які переживають самотність, доцільним було б керуватися принципом «золотої середини», тобто приділяти підлітку достатньо уваги та розуміння, демонструвати готовність допомогти у важкій ситуації, але одночасно заохочувати його самостійність, активність у його пошуку рішень тих завдань, які стоять перед ним, у тому числі й у подоланні негативного переживання самотності. Одним з видів допомоги може стати психолого-педагогічна підтримка. У тлумачному словнику В. Даля слово «підтримка» розуміється як підставка, яка допомагає тримати в попередньому вигляді, служить підпорою [15, с. 171]. Подібне тлумачення дає і С. Ожегов, для якого «підтримка» – це «діяльна участь у чийсь справах з метою полегшення цієї діяльності» [16]. Виходячи з такого тлумачення, підтримка підлітків, що переживають самотність, – це розділення їх переживань (адже ще О. Бальзак свого часу сказав: «Самотність – це чудова річ, але, все ж

таки, необхідно, щоб хтось вам сказав, що самотність – це чудова річ») і спільна діяльність з перенесення самотності з відчуття власної відчуженості у позитивне переживання своєї унікальності [17]. Це означає, по-перше, надати підлітку можливість розповісти про свою самотність, тобто створити атмосферу довіри, розуміння та безпеки (як фізичної, так і психологічної), в якій підліток зможе і захоче розкрити свій внутрішній світ, оголити свій біль; по-друге, зрозуміти і прийняти його почуття без осуду, без оцінки, без повчання, але з щирою повагою та визнанням цінності та значущості як самого підлітка, так і його переживання, не зважаючи на його особистісні якості і репутацію [18, с. 47]. По-третє, звернути особливу увагу на духовний розвиток підлітка. Цьому сприятимуть релігійні знання, які учні одержать через відповідні навчальні предмети, факультативи та недільні школи для дітей і батьків.

Кожне педагогічне спілкування має бути насичене душевною теплотою і щирістю, заснованою на розумінні, прийнятті, довірі, емпатії, чому допомагає відомий усім прийом випереджаючої похвали, який, з одного боку, дає підлітку відчуття безпеки, а з іншого – підвищує його довіру до самого себе, формує готовність до самостійної зміни своєї життєвої ситуації, робить його відкритим до нового досвіду, який може стати основою для розвитку позитивного ставлення до себе, підвищення власної самооцінки і впевненості у своїх силах та можливостях. У будь-якому випадку відверте, щире спілкування сприятиме розкриттю внутрішнього потенціалу та прихованих ресурсів для вирішення проблем власними силами.

Педагогічний вплив з метою перетворення самотності на позитивне переживання, повинен відбуватися у двох напрямках. По-перше, створення певних внутрішніх умов: формування бажання і готовності підлітка змінити ситуацію (адже за відсутності внутрішнього бажання та готовності будь-яка зовнішня підтримка буде неефективною). Для цього необхідно допомогти підлітку зрозуміти сутність та витоки його самотності, проаналізувати разом з ним ситуацію, що склалася, та його власні уявлення про себе, зокрема, пояснити підлітку, як подолати страх, невпевненість та інші внутрішні бар'єри, що заважають його саморозвитку та входженню в бажане коло спілкування. При цьому варто забезпечити підлітка необхідними знаннями, вміннями та навичками протидії самотності. До них можна віднести самопізнання, самоаналіз, самоконтроль та саморегуляцію, комунікативні здібності та вміння, а також елементарні знання з етики

та психології. Підлітку потрібно допомогти розвинути в собі емоційне сприйняття навколишнього світу, чуйність, емпатію та відповідальність. Адже саме ці якості дуже цінуються підлітками в іншій людині, але недостатньо розвинуті у більшості з них. По-друге, зміна деяких зовнішніх умов для перетворення самотності на позитивне переживання. Це передбачає, перш за все, створення ситуацій, за яких учасники спілкування можуть вільно обмінюватися думками щодо переживання самотності та досвідом позитивного і корисного використання часу, проведеного на самоті. Важливо допомогти підлітку налагодити стосунки з родиною та однолітками. Причому для ефективної психолого-педагогічної підтримки потрібна співпраця і батьків, і педагогів, і психологів.

Ефективність подолання самотності серед підлітків та учнівської молоді в цілому забезпечується реалізацією наступних соціально-педагогічних завдань: а) підготовка педагогів до організації виховно-профілактичного процесу з подолання самотності молоді; б) підвищення психолого-педагогічної і реабілітаційної культури батьків з метою профілактики соціальної тривоги та самотності дітей і підлітків; в) залучення до цієї роботи представників громадських та релігійних організацій, творчих спілок та державних установ.

Висновки. З огляду на сказане доходимо висновку, що соціальна тривога загострює проблему самотності. Серед соціально-педагогічних чинників, що призводять до виникнення почуття самотності, виокремлюємо соціальні фактори, що характеризують процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві; особливості підліткового віку; особистісні особливості підлітків та фактори, які пов'язані з характером сімейних стосунків і родинного виховання тощо. Підлітки, які переживають почуття самотності, потребують підтримки, яка має базуватися на принципах прийняття та розуміння, емпатії та активізації їх внутрішнього потенціалу.

Література

1. Мейжис І. А. Вивчення соціальних страхів у сучасній українській соціології / І. А. Мейжис, В. М. Мельничук // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Сер. : Соціологія. – 2014. – Т. 234, Вип. 222. – С. 42-45.
2. Why be lonely?: A guide to meaningful relationships / Carter, Meuer & Minirth Published by Baker Book House Grand Rapids, MI (1982). – 169 p.

3. Фльорко Л. Соціальна самотність сучасної людини як філософська проблема / Лілія Фльорко // Соціогуманітарні проблеми людини. – № 2. – 2006. – С.31-46.
4. Moustakas C. E. Loneliness and love. – Englewood Cliffs, N. J.: Prentice-Hall, 1972.
5. Ясточкіна І. А. Соціальна тривога людини: причини та наслідки / І.А.Ясточкіна // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: збірник наукових праць / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 19. – С.166-173.
6. Національна безпека і оборона / Центр Разумкова. – 2005. – №8 (68).
7. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб. : Питер, 2000. – 146 с.
8. Лабиринты одиночества / Пер. с англ.; Сост., общ. ред. и предисл. Н. Е. Покровского. – М.: Прогресс, 1989. – 624 с.
9. Швалб Б. М. Одиночество: социально-психологические проблемы / Б. М. Швалб, О. В. Данчева. – К. : Украина, 1991. – 270 с.
10. Петренко Б. «Рускій мір» і діти війни / Богдан Петренко // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/bpetrenko/article/18331.aspx>
11. Допомога дітям трудових мігрантів // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.caritasvolyn.com.ua/caritas/18/>
12. Куршакова О. Детские самоубийства: шокирующие цифры и причины / Ольга Куршакова // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://lady.tochka.net/20870-detskie-samoubiystva-shokiruyushchie-tsifry-i-prichiny/>
13. 10 заповедей Януша Корчака для родителей // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.adme.ru/svoboda-psihologiya/10-zapovedej-yanusha-korchaka-dlya-roditelej-680255/>
14. Некоторые проблемы профилактики невроза и одиночества у подростков и молодёжи: Сб. тезисов научн.-метод. конференции. – СПб.: Сфинкс, 1996. – 168 с.
15. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. – Изд. 2-е. – Т.3, кн.2. – СПб. – М., 1882.
16. Толковый словарь С.Ожегова // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ozhegov.org/p.shtml>
17. Соціально-педагогічні чинники виникнення почуття самотності у підлітків // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=14420&chapter=1>
18. Киселёва В. Подростковое одиночество: причины и последствия [Текст] / В. Киселёва // Воспитание школьников. – 2003. – №6. – С. 47 - 52.

СОЦИАЛЬНАЯ ТРЕВОГА КАК ФАКТОР ДЕТСКОГО ОДИНОЧЕСТВА

Н.О. Осадчая

В статье выделены социально-педагогические факторы, которые приводят к возникновению чувства одиночества. Автор акцентирует внимание на том, что социальная тревога усугубляет проблему одиночества. Раскрываются возможности педагогического влияния на подростков с целью ограничения негативного и актуализации позитивного потенциала одиночества.

Ключевые слова: социальная тревога, одиночество, подростковый возраст, психолого-педагогическая поддержка.

SOCIAL ANXIETY AS A FACTOR OF CHILDREN'S LONELINESS

N.O. Osadcha

The article highlights the social and pedagogical factors which lead to feelings of loneliness. The author emphasizes the attention, that the social anxiety exacerbates the problem of loneliness. There opportunities of pedagogical influence there given on young people with the aim to limit the negative and positive potential of loneliness.

Keywords: social anxiety, loneliness, adolescence, psychological and pedagogical support.

Осадча Наталія Олександрівна – викладач кафедри соціальної педагогіки Педагогічного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Україна).

Osadcha Nataliya Oleksandrivna – Lecturer of the Chair of Social Pedagogy of the Pedagogical Institute of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine).

УДК 378.01

ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Л. Р. Пелех

Одним із завдань української освіти нині є уніфікація змісту Національної рамки кваліфікацій. Впровадження основних положень Болонського процесу і FQEH не можливе без знання іноземних мов. Їх вивчення пов'язане з набуттям майбутніми фахівцями інструментальних компетентностей – когнітивних і методологічних здібностей, технологічних, лінгвістичних і комунікативних умінь на основі впровадження аксіологічного підходу. Останній пов'язаний із домінуванням у студентів одного із трьох типів ціннісних орієнтацій. Експериментальним шляхом встановлено зв'язок між типом ціннісних орієнтацій і рівнем сформованості інструментальних компетентностей. Концептуальна модель пояснює процес формування інструментальних компетентностей на основі аксіологічного підходу.

Ключові слова: інструментальні компетентності, цінність, ціннісні орієнтації, аксіологічний підхід.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Одна із головних перепон на шляху визнання вітчизняних документів про вищу освіту в ЄС, за словами керівника проекту Twinning «Модернізація законодавчих стандартів і принципів освіти та навчання відповідно до політики Європейського Союзу щодо навчання впродовж життя» від Данії Сюзан Готліб, полягає в тому, що в Україні до цього часу не затверджено на державному рівні Національну рамку кваліфікацій (НРК) [15]. Цей важливий документ є системним і структурованим за компетентностями описом кваліфікаційних рівнів. Першою визначеною метою впровадження НРК українські експерти у галузі освіти називають введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців. Кваліфікаційний рівень кожного фахівця